

SUVREMENI TERORIZAM – GLOBALNA SIGURNOSNA PRIJETNJA I/ILI OBLIK ANTIGLOBALIZACIJSKOGA DJELOVANJA

Sažetak

Iz spektra globalnih sigurnosnih prijetnji u ovome je radu izdvojen terorizam. Pokušat će se prikazati kako je, u mnogostruko povezanome suvremenom svijetu, terorizam postao jedan od oblika borbe protiv novih kolonizatora pri čemu se misli na negativne posljedice globalizacijskih procesa. U radu se naglašava da je pogrešno misliti da su samo zapadne demokracije i razvijene zemlje ugrožene terorističkim napadima, zapravo su zemlje u razvoju one u kojima teroristički napadi ostavljaju najveće posljedice. Iskorijeniti terorizam znači ukloniti njegove uzroke, zbog čega ovaj tekst, na jednoj općenitoj razini, obrazlaže važnost uklanjanja tih uzroka naglašavajući osnovna ljudska prava svakoga pojedinca. Terorizam predstavlja izraz političke i društvene krize kao i izraz nezadovoljstva političkim, socijalnim, gospodarskim, religijskim i drugim kretanjima. Postavši globalnim fenomenom, može se usporediti sa svojevrsnom nuspojavom globalizacije, drugom stranom medalje globalizacijskih procesa, riječju, negativnom konzekvencijom širenja gospodarskih i političkih dostignuća razvijenoga Zapada. Zbog toga je ovaj fenomen i jedno i drugo – i globalna sigurnosna prijetnja i oblik antiglobalizacijskoga djelovanja. Temeljni je cilj rada na teorijskoj razini objasniti suvremeno poimanje terorizma i njegove uzroke uz kritički osvrt na globalizacijske procese.

Ključne riječi: *antiglobalizacijsko djelovanje, globalizacijski procesi, sigurnosna prijetnja, terorizam*

ANITA BUŠLJETA
TONKOVIĆ*

UDK

327.88

323.28

Pregledni članak

Review article

Primljeno: 24. rujna 2014.

* Dr. sc. Anita Bušljeta
Tonković, Institut
društvenih znanosti
„Ivo Pilar“, Područni
centar Gospić, anita.
busljeta.tonkovic@
pilar.hr

Uvod

Suvremeni je svijet suočen s brojnim sigurnosnim prijetnjama. Za izdvojiti su one povezane s globalnim klimatskim promjenama, pristupom energetske resursima, sigurnosti komunikacijske i informatičke infrastrukture, a posebno se naglašava ugroza sigurnosti od terorističkih skupina i organizacija. Strategije o sigurnosti Europske unije također ističu globalne izazove i ključne prijetnje, i to kroz proliferaciju oružja za masovno uništenje, terorizam i organizirani kriminal, *cyber*-sigurnost, energetske sigurnost i klimatske promjene te opasnost od piratstva.¹

Iz spektra globalnih (sigurnosnih) prijetnji ovaj rad izdvaja i analizira terorizam, koji se ujedno prikazuje u vidu antiglobalizacijskoga djelovanja. Zašto je terorizam i jedno i drugo, ili bolje rečeno zašto se ovaj rad priklanja takvu shvaćanju terorizma? Najjednostavniji odgovor nalazi se u knjizi Noama Chomskoga *Gusari i carevi, stari i novi*. U toj knjizi autor koristi zapis sv. Augustina koji opisuje susret Aleksandra Velikoga koji „hara čitavim svijetom“ i običnoga gusara koji „hara jednim malim morem“. Razlika između ove dvojice je samo u tome što prvi osvaja velikom flotom, što ga čini carem, dok drugi ima obični gusarski brod, a to zaslužuje da ga se smatra „običnim lupežom“.² Priča koju je ispričao sv. Augustin, vjerojatno na prijelazu 4. u 5. stoljeće, poslužila je Chomskom da vrlo jednostavno opiše društvenu pojavu našega vremena, koja, gledajući iz povijesne perspektive, traje mnogo duže nego razdoblje koje će u ovome tekstu biti obuhvaćeno.

U radu se polazi od pretpostavke da suvremeni terorizam predstavlja jednu od najvećih sigurnosnih prijetnji modernoga doba upravo zbog toga što je tijekom 20. stoljeća, pod utjecajem sveukupnih globalizacijskih procesa, postao globalnim fenomenom. Ujedno ga se može prikazati kao oblik antiglobalizacijskoga djelovanja jer je nastao kao reakcija na širenje globalizacije, poglavito njezinih negativnih posljedica. Razvijene zemlje terorizam često sagledavaju sa svojevrsnoga etnocentričnog stajališta. Terorističke prijetnje i napadi ponekad služe u ostvarenju veće kontrole Zapada

¹ Usp. Josip Esterajher, „Globalne prijetnje i promjene odnosa moći“, u: Tomislav Smerčić – Gabrijela Sobol (ur.): *Sigurnost i obrana Republike Hrvatske u euroatlantskom kontekstu*, Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, Zagreb, 2009., str. 75-82. O sigurnosnim strategijama Europske unije vidjeti još rasprave autora: Marijan Barić, „Promjene u protuterorističkim mjerama Europske Unije nakon terorističkog napada 11. rujna 2001., te primjer Velike Britanije, Njemačke i Francuske“, u: T. Smerčić – G. Sobol (ur.): n. dj., str. 83-98.; Tonči Prodan, „Protuteroristička politika Europske Unije“, *Polemos – časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, Filozofski fakultet u Zagrebu, 2009., str. 11-27. O Strategiji sigurnosti Europske unije iz 2003. i Strategiji unutarnje sigurnosti Europske unije iz 2010. vidjeti: Mirko Bilandžić, „Prema strategiji ‘nacionalne’ sigurnosti EU“, *Policija i sigurnost*, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, 2012., str. 49-69.

² Noam Chomsky, *Gusari i carevi, stari i novi – međunarodni terorizam kakav doista jest*, Izvori, Zagreb, 2004., str. 7.

nad gotovo cijelim svijetom, posebice onim dijelovima Zemlje u kojima se kriju velika prirodna bogatstva i resursi. Potrebno bi bilo sagledati problem s obje strane kako bi se došlo do uzroka, pa prema tome i mogućih rješenja. Citirajući još jednom Chomskog, može se sažeti temeljni problem: „...pozornost je usmjerena samo na terorizam lupeža, a ne cara i njegovih šticećenika; na njihove zločine, ne na naše.“³

1. Kako definirati suvremeni terorizam?

Iako je povijest terorizma i više nego duga, općeprihvaćeno, generičko određenje ovoga fenomena nije postignuto, jedino je sigurno da je „terorizam fenomen koji je politički generiran, a podrazumijeva uporabu nasilja (terora) radi ostvarivanja (političkih) ciljeva“⁴. Ovaj je pojam teško definirati osobito zbog toga što je, kako se i može naslutiti, poprilično ispolitiziran, prema tome moguće ga je tumačiti „prema potrebi“. „Terorizam je proizvod i rezultat međusobno višestruko isprepletene kombinacije niza čimbenika: povijesnih, političkih, socijalnih, kulturoloških, ideoloških, religijskih, gospodarskih, psiholoških i zbog toga ga je potrebno proučavati multidisciplinarno.“⁵ Isti autor još naglašava važnost pronalaska uzroka terorizma, pri čemu se mora imati na umu da se strategije usmjerene na sprečavanje izvođenja budućih terorističkih akata ne može nazvati strategijama borbe protiv terorizma, već strategijama borbe protiv terora, koji pak predstavlja samo jedan od konstitutivnih elemenata terorizma.

Kada se objašnjava terorizam, onda je potrebno imati na umu njegovu društvenu uvjetovanost i socijalnu produciranost, što opet znači da učinci terorizma, ali i protuterorizma, imaju socijalne posljedice. Jedan od najkontroverznijih teoretičara koji je govorio o terorizmu svakako je Jean Baudrillard. Za ovaj je rad bitan kao jedan od sociologa koji je suvremeni terorizam pokušao sagledati i definirati „s onu stranu“, pokušao ga je prikazati kao reakciju na globalizaciju.⁶ „Društvo je ‘implodiralo’ i postalo poput crne rupe u kojoj ništa ne može pobjeći razmjeni znakova bez stvarnoga značenja. Primjerice značenje terorističkoga napada postalo je arbitrarno. Ono se može protumačiti i kao djelo ljevičara i kao djelo desničara i kao djelo umjerenjaka koji žele diskreditirati obje strane.“⁷ Dakle Baudrillard je, na njemu svojstven način,

³ Isto, str. 12.

⁴ M. Bilandžić, „Terorizam kao (ne)efikasna strategija: iskustva za Hrvatsku kao članicu Antiterorističke koalicije i Odbora za protuterorizam VS UN-a“, u: T. Smerčić – G. Sobol (ur.), n. dj., str. 85-86.

⁵ M. Bilandžić, *Sjeme zla – elementi sociologije terorizma*, Plejada, Zagreb, 2010., str. 14.

⁶ Baudrillard rabi pojam mondijalizacija.

⁷ Michael Haralambos – Martin Holborn, *Sociologija, teme i perspektive*, Golden marketing, Zagreb,

objasnio pojavu suvremenoga terorizma. On naglašava da se tu radi o „teroru protiv terora“ i nastavlja: „(...) kao i virusi, terorizam je posvuda – u tijeku je planetarno razgranavanje terorizma, koji je poput sjene svakoga sistema dominacije, posvuda spreman probuditi se kao dvostruki agent.“⁸ Još dodaje da se terorizam nalazi u samome srcu kulture koja se bori protiv njega, objašnjavajući navedeno svojevrsnom pukotinom na globalnoj razini, koja dijeli ugnjetavane i nerazvijene od zapadnjačkoga svijeta, a ta se pukotina (potajno) nadovezuje na unutarnju pukotinu koja se nalazi u dominantnome sustavu, pri čemu, očito, misli na Zapad. Dominantni se sustav može oduprijeti bilo kojem vidljivom antagonizmu, međutim, protiv onoga koji je strukturiran kao virus, protiv „automatske reverzije vlastite sile, sistem ne može ništa“⁹. Upotrijebivši pojam „četvrti svjetski rat“, misleći pri tome na suvremeni terorizam, Baudrillard konstatira da ovaj „ne da mira bilo kakvom svjetskom poretku, bilo kojoj hegemonijskoj dominaciji – kad bi islam vladao svijetom, terorizam bi se okomio na islam, jer se upravo sam svijet odupire mondijalizaciji“¹⁰. Terorizam je nemoralan, ali on je zapravo odgovor na „mondijalizaciju“ koja je također nemoralna. Ovdje Baudrillard dovodi u pitanje zapadnjačku filozofiju prosvjetiteljstva i njezin pogled na odnos dobra i zla, gdje progres dobra predstavlja vrtoglav uspon u svim područjima (znanost, tehnika, demokracija, ljudska prava), a ujedno znači i poraz zla. Međutim dobro ne umanjuje zlo, odnosno, „dobro može stati na put zlu samo ukoliko se odrekne biti dobrim, budući da, prisvajajući svjetski monopol, ono (dobro) potpaljuje uzvratni plamen proporcionalnog nasilja“¹¹. Kao prijelomni trenutak, koji je obilježio suvremenu eru terorizma, Baudrillard vidi u tome što su se teroristi, „igrajući na vlastitu smrt ofenzivno i učinkovito“, poslužili intuicijom goleme krhkosti protivnika, odnosno sustavom koji je „gotovo dostigao savršenstvo i, sljedstveno, postao osjetljiv na najmanju posjekotinu“¹². Dakle „teroristi su uspjeli od vlastite smrti napraviti apsolutno oružje protiv sistema koji živi od izuzeća smrti i kojem je ideal nulta smrt“¹³.

2002., str. 1072.

⁸ Jean Baudrillard, *Dub terorizma*, Biblioteka Karantena, Dubrovnik, 2003., str. 10-11.

⁹ Isto, str. 11.

¹⁰ Isto, str. 13.

¹¹ Isto, str. 14. Pojam *dobra* Baudrillard karakterizira kao „hegemoniju pozitivnog nad bilo kojim oblikom negativnosti, isključenje smrti, svake potencijalne protusile – posvemašni trijumf vrijednosti *dobra*“, str. 15.

¹² Isto, str. 16.

¹³ Isto, str. 16. Isti autor još dodaje: „Sva sredstva zastrašivanja i destrukcije ne mogu ništa protiv neprijatelja koji je od svoje smrti napravio kontraofenzivno oružje.“ To kontraofenzivno oružje slikovito prikazuje sljedećom rečenicom „Baš me briga za američke bombe! Naši ljudi žele umrijeti kao što Amerikanci žele živjeti! Njihove se pogibije ne mogu izjednačiti s četiri tisuće mrtvih koji

Noam Chomsky pak razlikuje dva pristupa proučavanju terorizma – doslovni pristup (kada toj temi ozbiljno pristupamo) i propagandistički pristup (kada se pojam terorizma iskorištava kao oružje u službi nekoga sustava moći).¹⁴ Zasluge za nastanak međunarodnoga terorizma kakav je on danas, ovaj teoretičar pripisuje Sjedinjenim Američkim Državama. Dakle pojam koji upotrebljava Chomsky zapravo se odnosi na terorizam koji vodeće svjetske sile koriste u ostvarenju vlastitih političkih kao i ekonomskih ciljeva.¹⁵ Ukratko, Chomsky definira terorizam kao „uporabu prisilnih sredstava usmjerenih spram javnosti kako bi se postigli politički (ideološki), religijski, i drugi ciljevi“¹⁶.

Konkretnu definiciju terorizma, kojoj se priklanja ovaj rad, *skovali su* Brenda i James Lutz.¹⁷ Oni smatraju da terorizam sadrži šest bitnih elemenata: „terorizam (1) uključuje uporabu ili prijetnju nasiljem (2) od strane organizirane grupe (3) kako bi se postigli politički ciljevi. Nasilje (4) je usmjereno protiv ciljane publike, koja nadilazi neposredne žrtve, koje su često nevini civili. Nadalje, (5) dok država može biti počinitelj nasilja ili cilj, činom terorizma smatra se samo onaj čiji drugi subjekt nije država. Konačno, (6) terorizam je oružje slabih.“¹⁸

Pojedini filozofi ističu preuzak smisao koji se u javnome diskursu pridaje riječi „terorizam“. Primjerice Jacques Derrida smatra da je pogrešno pretpostaviti da je svaki terorizam dobrovoljan, svjestan, organiziran i intencionalno proračunat. Prema rečenomu moguće je terorizirati i bez ubijanja – „puštanjem da umru“ (milijuni obespravljenih, gladnih, bolesnih).¹⁹ Moguće je, dakle, terorizirati i bez ubijanja, ne obraćati pozornost na ostatak svijeta, ignorirati apele za smanjenje nejednakosti. Možda je to razlog zbog kojega suvremeni svijet nije postigao suglasnost oko jedin-

su odjednom nametnute sistemu nulte smrti“, str. 16.

¹⁴ Noam Chomsky okarakteriziran je kao jedan od najistaknutijih kritičara tzv. američkoga imperijalizma i suvremenih globalizacijskih procesa.

¹⁵ Takav oblik terorizma još se naziva *strategijom od slabog prema jakom* – „terorizam, naime, može biti čin i manjinskih i dominantnih skupina, isto tako može biti čin slabih ali i jakih država koje pomoću njega traže izlaz iz inferiorne situacije u odnosu na neuhvatljivog neprijatelja“. Prema tomu terorizam može biti čin moćne države, koja ne želi primijeniti otvorenu silu, baš kao i slabije države za koju je on često jedino rješenje. Usp. Jean-Francois Gayraud – David Senat, *Terorizam*, Jesenski i Turk, Zagreb, 2008., str. 32.

¹⁶ M. Bilandžić, *Sjeme zla...*, str. 76.

¹⁷ J. M. Lutz i B. Lutz američki su znanstvenici sa sveučilišta Indiana University, napisali su veliki broj znanstvenih radova u svezi s terorizmom od kojih su najpoznatije knjige *Global Terrorism*, 2004., *Terrorism: Origins and Evolution*, 2005. i *Terrorism in America*, 2007.

¹⁸ M. Bilandžić, *Sjeme zla...*, str. 76. Vidi dodatno: James M. Lutz – Brenda J. Lutz, „Democracy and Terrorism“, *Perspectives on Terrorism, a journal of the Terrorism Research Initiative and the Center for Terrorism and Security Studies*, 4 (2010.) 1, str. 63.

¹⁹ M. Bilandžić, *Sjeme zla...*, str. 77.

stvene definicije terorizma. Bilandžić tvrdi da se radi o političkim interesima: „Svaka od država (svaki akter na političkoj sceni) svoj odgovor na političko nasilje odnosno terorizam bazira na vlastitim interesima, a ne na kriterijima za njegovo definiranje. (...) a upravo su ti različiti, političkim interesima motivirani pogledi na terorizam jedan od izvora njegove moći.“²⁰

2. Terorizam – globalna sigurnosna prijetnja

Kada se riječ *terror* prvi put pojavila u političkome smislu, odnosila se na strahovladu koju je u Francuskoj uspostavio jakobinski režim, a taj se pojam tijekom 20. stoljeća povezivao i s boljševizmom u SSSR-u te fašizmom u Italiji i Njemačkoj.²¹ Dakle termin *terror* ušao je u uporabu koncem 18. stoljeća i prvenstveno se odnosio na nasilne postupke vlasti.

U suvremenome kontekstu, kao i u društvenim znanostima i filozofiji, rasprave o teroru i terorizmu najčešće se usredotočuju na nedržavni, napose protudržavni terorizam.²² Terorizam je tijekom pedeset godina hladnoga rata uglavnom bio predvidiv i racionalan, predstavljao je igru prema jasno utvrđenim pravilima. Bio je to instrument „prinudne diplomacije“, a prije je ovisio o dogovoru nego li o pravome ratu. Ciljevi takva terorizma bili su čisto politički. Međutim krajem bipolarnoga svijeta dolazi do „kriminalizacije političkih igrača“ koji su povezivani s terorizmom.²³

Terorizam je danas postao razularan i iracionalan, što i dokazuju zbivanja diljem svijeta, međutim tvrdnja o raskidu odnosa između terorizma i državne vlasti zapravo je diskutabilna. Autori Gayraud i Senat naglašavaju da su moderne terorističke skupine bez točno određenoga matičnog teritorija sjajno prilagođene modernomu svijetu, a olakotnu okolnost predstavlja i nesmetani pristup internetskoj mreži što znači nesmetanu komunikaciju diljem svijeta. Konstatiraju da je u starome svijetu teroristička prijetnja bila troma, spora, objašnjiva i djelomično predvidljiva, dok je suvremeni terorizam brutalan, neuhvatljiv i iracionalan.²⁴

²⁰ Isto, str. 80. O terorizmu kao sjecištu politike i nasilja u kojem se nalazi težnja za prisvajanjem društvene moći vidjeti M. Bilandžić, „Terorizam i restrukturiranje društvene moći“, *Polemos – časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, 16 (2013.) 2, str. 31-49.

²¹ Usp. *Filozofski leksikon*, gl. urednik Stipe Kutleša, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb, 2012., str. 1160.

²² Usp. Igor Primorac, „Državni terorizam i protuterorizam“, *Politička misao*, 39 (2002.) 3, str. 60-74.

²³ J. F. Gayraud – D. Senat, n. dj., str. 10-11.

²⁴ Postoje četiri ciklusa suvremene povijesti terorizma: prvi – anarhistički, na razmeđu 19. i 20. stoljeća, a završio je početkom Prvoga svjetskog rata; drugi – balkanski, Drugi svjetski rat privodi ga kraju; treći val terorizma obilježen je dekolonijalizacijom i hladnim ratom – predstavljao je uporabu neizravnih strategija i čisto ideoloških sukoba; četvrti val terorizma razvija se u dva smjera,

Zašto je terorizam postao globalna sigurnosna prijetnja? Odgovor se krije u globalnim procesima, u samoj globalizaciji. Socioekonomski i sociopolitički aspekti globalizacije utječu na razvoj suvremenoga terorizma. Globalizacija nije samostalan proces, ona podrazumijeva niz procesa koji djeluju istodobno i neravnopravno na više razina kao i različitih dimenzija.²⁵ Globalizacija, kako to sociolog A. Giddens kaže, predstavlja niz složenih procesa koji, vrlo često, djeluju proturječno i opozicijski, jednostavnije rečeno, globalizacija ne vuče samo gore već jednako tako gura i dolje, stvarajući pritom nove pritiske, osobito na regionalnu i lokalnu autonomiju.²⁶ Globalizacija je ujedno proces koji uključuje i oblikuje unutarnju i vanjsku politiku svake države, određuje uvjete ekonomskih i financijskih aktera. Uz promjene koje globalizacija donosi, kako je već spomenuto, dolaze i određene negativne posljedice, osobito nejednakosti između tzv. Prvoga i Trećega svijeta. Utjecaj transnacionalnih korporacija, multinacionalnih kompanija na nacionalne vlade postaje sve jači, nezaposlenost i neimaština u zemljama u razvoju, a posljednjih nekoliko godina uzrokovana svjetskom ekonomskom krizom, nezaposlenost i niži životni standard pogađaju građane i bogatih zemalja. Nejednakosti su počesto izvorom frustracije, osobito ako se radi o uskraćivanju određenih ljudskih prava, što može dovesti do organiziranja u terorističke skupine, dok siromaštvo samo po sebi najčešće nije uzrok terorizma.²⁷ Negativni socioekonomski učinci globalizacije gotovo se uvijek događaju u zemljama u razvoju. Naime glavna je svrha procesa globalizacije u početnoj fazi prodora na određeni ekonomski prostor demontirati regulatornu ulogu nacionalnih institucija, što zapravo znači oslabiti, onеспособiti samostalno odlučivanje države i njezinih ključnih institucija na pravnoj, kulturnoj, akademskoj, i što je najvažnije, ekonomskoj razini. Nakon toga najvrednije od svega uzimaju „globalni igrači“, ono manje vrijedno prepušteno je lokalnim predstavnicima velikoga kapitala i lokalnim političarima. Nakon toga globalni ekonomski sustav, temeljen na slobodnoj trgovini, postaje glavnim socioekonomskim akterom. Umjesto integracije svijeta događa se njegova fragmentacija, a produbljivanje nejednakosti snažan je poticaj fundamentalizmu i agresivnom nacionalizmu koji dijeli svijet na različite civilizacije, blokove i etničke enklave. Nejednaka raspodjela svjetskih dobara, ojačana svjetskom

od „političkoga“ prema „razularenom“ i od „kontroliranoga“ prema „iracionalnomu“. Usp. J. F. Gayraud – D. Senat, n. dj., str. 13-14.

²⁵ Usp. Manfred B. Steger, *Globalizacija*, Šahinpašić, Sarajevo, 2005.

²⁶ Anthony Giddens, *Runaway World: Globalizacija*, predavanje, prev. Petra Rodik, London, 1999., str. 4.

²⁷ Poznata je konstatacija teoretičara M. Castellsa da u svijetu danas postoje tzv. „crne rupe globalizacije“. Tim se terminom nazivaju ljudi i područja u svim (većim) svjetskim gradovima koji su isključeni iz napretka. Ti su prostori naseljeni milijunima siromašnih i obespravljenih.

ekonomskom krizom, potiče socijalne napetosti i nestabilnost tako da su određeni sukobi istovremeno posljedica i uzrok daljnjega produbljanja krize.²⁸

Globalizacija donosi i određene sociopolitičke konzekvencije. Politička dimenzija globalizacije ima zadatak širiti model zapadnoga liberalnog političkog sustava, koji se prikazuje kao općeprihvaćena civilizacijska vrijednost koja nema alternative. Jedan od izrazito negativnih aspekata globalizacije je pokušaj da se od nje stvori ideološki koncept, globalizam, koji sa sobom donosi univerzalne standarde.²⁹ Univerzalni standardi prijete postojećoj raznolikosti svijeta, koja bi se mogla opisati univerzalizmom za zapadne države, a imperijalizmom za sve ostale. Kritičari globalizacije smatraju da pojava otpora u svim dosadašnjim vidovima, uključujući i terorizam, korijen ima u tome što se trenutačni oblik globalizacije ne ostvaruje za opće dobro. Drugim riječima, shvaćanje terorizma kao oblika globalne sigurnosne prijetnje odraz je globalizacijskih procesa koji nisu na jednak ili makar sličan način razdijelili svjetske resurse.

3. Terorizam – antiglobalizacijsko djelovanje

Neke od bitnih značajki procesa globalizacije odnose se na brisanje granica među državama, ali i na nastanak nekih novih političkih zajednica. Stvaraju se nadnacionalne pa i globalne organizacije kao što je Međunarodni monetarni fond ili Svjetska banka. Nacionalne države gube određenu razinu samostalnoga odlučivanja te tako postaju podložne interesima globalnih institucija i organizacija.

Razvijene zemlje svijeta zajedno s krovnim organizacijama kao što je Svjetska banka ili Međunarodni monetarni fond, koliko god se trudile izbjeći takve posljedice, imaju određeni utjecaj na stvaranje sve većega jaza između maloga broja bogatih i velike većine siromašnih. Kod posljednjih se silom prilika stvara osjećaj nezadovoljstva, gorčine i nepravde koja se vrši nad njima. Ta se nepravda može prikazati i na sljedeći način: „5% svjetskog stanovništva iskorištava 25% ukupnih svjetskih energetske resursa, a bogatih 16%, uglavnom SAD, Europa i Japan, troše 80% sve robe na svijetu“³⁰. Jednak nerazmjer može se vidjeti i kada je riječ o dohotku: „50

²⁸ Usp. Z. Kuzmanov, *Utjecaj globalizacije na razvoj suvremenog terorizma*, diplomski rad, Ratna škola „Ban Josip Jelačić“, Hrvatsko vojno učilište „Petar Zrinski“, XIV. naraštaj, Zagreb, 2012.

²⁹ Usp. M. B. Steger, „Ideologies of globalization“, *Jurnal of political Ideologies*, 10 (2005.) 1, str. 11-30.

³⁰ Michael Moore, *Bum, Bush, Boo*, Izvori, Zagreb, 2004., str. 133. Michael Moore autor je nekoliko knjiga u kojima kritizira globalizaciju, velike korporacije, američku administraciju i političke elite. Iz njegovih se radova može iščitati kako pripada liberalnim strujama. Premda je i sam kritiziran kao pobornik teorija zavjere, argumenti kojima se služi u svojoj knjizi *Dude, Where's my Country* (u slobodnome prijevodu na hrvatski jezik: *Bum, Bush, Boo*) učinili su se važnima u prikazu terorizma kao oblika antiglobalizacijskoga djelovanja. Moore je američki pisac, producent i redatelj, široj

milijuna najbogatijih ljudi svijeta – jedan posto onih na vrhu – ostvaruje dohodak koji je jednak dohotku 57 posto najsiromašnijih, tj. dohotku više od tri milijarde pojedinaca³¹. Iz navedenoga se može zaključiti da na Zemlji nema dovoljno ukupnih resursa upravo zbog toga što najbogatiji uzimaju najveći dio. Nepravedna raspodjela svjetskoga bogatstva najviše je vidljiva kada je u pitanju zadovoljenje osnovnih životnih potreba. Prema UN-ovoj procjeni oko milijardu i sto milijuna ljudi nema pristup pitkoj vodi. Dakle 1/6 ukupne svjetske populacije dnevno ne može dobiti čašu čiste vode. Ostaje pitanje zašto. Zašto kada bogati Zapad posjeduje toliku tehnologiju kojom bi se moglo omogućiti ostatku svijeta da živi u urednim higijenskim uvjetima. I dok neki raspravljaju o tome koliku važnost ima *water closed sistem* za našu civilizaciju, milijardu i sto milijuna ljudi je žedno. Izaziva li to osjećaj gorčine i nepravde kod onih koji žedaju? Spomenuta definicija terorizma ističe da je moguće vršiti teror i puštajući da umru svi oni čiji su osnovni životni uvjeti ugroženi. Nije li ironično da u 21. stoljeću netko gladuje ili žeđa, dok netko drugi ima privatni avion, polja nafte, posjeduje čitava otočja? Očito je da postoji i više nego vidljiva nejednakost između bogatih i siromašnih na svjetskoj razini.

Jedino pravedno rješenje nalazi se u smanjenu razlika među ljudima. Moguća je drugačija globalizacija, što je u svojem djelu *Uspjeh globalizacije, Novi koraci do pravednog svijeta* objasnio Joseph Stiglitz. Trenutačna podjela svijeta na naš i njihov, na nas i njih vidljiva je i u samome definiranju terorizma, o čemu je već bilo riječi. Michael Moor upozorava na neoprostivu grešku u definiranju samoga terorističkog napada, pa kaže: „...kada ubijamo civile ne bi smo to trebali zvati ‘usputnom štetom’, jer kada oni ubijaju (naše) civile mi to zovemo terorizmom“³². Ovdje treba naglasiti da su sva djela što pripadaju terorizmu zabranjena međunarodnim deklaracijama o ljudskim pravima, konvencijama kao i sporazumima što tvore međunarodno ratno pravo. Sporazumi koji se tiču međunarodnoga ratnog prava određuju zaštićenost civila u ratnim sukobima te izrijeckom zabranjuju zaraćenim stranama da se služe

javnosti poznat po filmskome uratku, dokumentarcu *Fahrenheit 9/11*.

³¹ Muhammad Yunus, *Za svijet bez siromaštva: Socijalna poduzeća i budućnost kapitalizma*, V.B.Z., Zagreb, 2009., str. 212.

³² M. Moore, n. dj., str. 135. Isti autor konstatira kako su, bacajući bombe na Irak, Amerikanci ubili oko 6.000 ljudi, uz ispriku, nazvali su to „prelijevanjem“; napadom terorista na Svjetski trgovački centar u New Yorku ubijeno je oko 3.000 ljudi. Ovaj je čin okarakteriziran kao teroristički čin, što takav napad, dakako i predstavlja, ali brojka od 6.000 civila u Iraku trebala bi također predstavljati u najmanju ruku sumnjive postupke američkih vojnih snaga, ako su im cilj bile isključivo iračke vojne lokacije i lokacije za koje se pretpostavljalo da na njima postoji oružje za masovno uništenje.

bilo kakvim oblikom terorizma. Kada se određena država izravno ili neizravno služi terorizmom, ona krši svoje međunarodne obveze.³³

Teroristički napad „bez presedana“ bio je onaj 11. rujna u Sjedinjenim Američkim Državama.³⁴ Kao odgovore na terorističke napade našega doba potrebno je izdvojiti ratna djelovanja pod vodstvom Sjedinjenih Američkih Država u Afganistanu i Iraku.³⁵ Složeni politički i diplomatski odnosi zemalja u razvoju i razvijenih zemalja postavljaju se kao dodatna otegotna okolnost. Naime u državama poput Čilea, Indonezije ili Gvatemale narod živi pod diktaturom. Održavanje tih diktatura ne čini razvijene zemlje demokratski osviještenima i stjegonošama slobode tamošnjem stanovništvu. Nekadašnje kolonijalne sile poput Velike Britanije u velikoj većini slučajeva nisu ostavile, osim daška zapadne civilizacije u infrastrukturi i često neučinkovitoj birokraciji, neprilagođenoj lokalnom kontekstu, osobito pozitivna sjećanja na vrijeme kolonijalizma.³⁶

Paradoks je to veći što upravo siromašne zemlje često posjeduju bogate prirodne resurse. Ti su resursi osnovna pokretačka snaga njihova gospodarstva, čineći ujedno i osnovu produbljenja društvenih nejednakosti. Taj fenomen Stiglitz naziva „prokletstvo prirodnih resursa“. Problem je u tome što se prihod od određenoga resursa ne raspodjeljuje na šire mase stanovništva, pa se životni standard ne poboljšava. Resursi

³³ Usp. I. Primorac, n. dj., str. 67.

³⁴ „Dosad najgori slučaj terorizma“ izjava je koja se veže uz teroristički napad 11. rujna na SAD. Primorac navodi da je ovaj napad uistinu strahota koja je ostavila trajne posljedice, ali također naglašava kako je tu sasvim jasno vidljiva sklonost medija da terorizam poistovjete s terorizmom nedržavnih čimbenika. Kako bi pojasnio o čemu se radi, autor spominje bombardiranje Hamburga 1943. od Saveznika gdje je, nakon akcije pod nazivom „Vatrena oluja“, poginulo oko 40.000 civila. Usp. I. Primorac, n. dj., str. 66-67.

³⁵ Kada se radi o ratu u Iraku, potrebno je istaknuti da većina zapadnih zemalja nije podržavala ovaj rat. Jedina zapadnjačka zemlja koja je sasvim stala uz SAD bila je Velika Britanija. Sjedinjene Države su se tu poslužile tzv. „antiterorističkom koalicijom voljnih“. Usp. Kruno Kardov – Ozren Žunec, „Terorizam i građanska prava i slobode“, *Društvena istraživanja*, 14 (2005.) 6, str. 956. Ta je koalicija bila potrebna kako bi se rat u Iraku (i Afganistanu) predstavio kao ne samo čisto američki način odmazde za napad 11. rujna već kao smišljena ratna akcija u kojoj se želi uništiti oružje za masovno uništenje koje prijete cijelomu svijetu. Zanimljiv je popis zemalja koje su sačinjavale koaliciju, od kojih možemo izdvojiti, npr. Albaniju, Bugarsku, ili pak neke države koje uopće nemaju vojsku, kao što je otočje Palua ili Solomonski otoci. Uz SAD-e je stala (od većih vojnih sila) jedino Italija, Australija i Turska. Ta je koalicija sačinjavala 20% svjetskoga stanovništva, dok većina stanovnika tih zemalja nije bila za bilo kakvo vojno djelovanje svojih država. Usp. M. Moore, n. dj., str. 83-85.

³⁶ U afričkim je državama zbog prelaska na tzv. demokraciju i kraja kolonijalizma došlo do još većega siromaštva, ali i do nemira. Afričke zemlje nisu bile pripremljene za demokraciju (a prema tome niti za slobodno tržište), nedostajala im je institucionalna infrastruktura potrebna za demokraciju, kao i fizička infrastruktura neophodna za (ekonomski) rast. Usp. Joseph E. Stiglitz, *Uspjeh globalizacije: Novi konci do pravednog svijeta*, Algoritam, Zagreb, 2009., str. 62.

su predmet (unutardržavnih i međudržavnih) sukoba. Istodobno su izvor financijskih sredstava koja opet produžuju sukobe. Isti autor nastavlja kako su zemlje bogate resursima obično bogate zemlje sa siromašnim stanovništvom, što pruža uvide u šire neuspjehe globalizacije.

Nabrojene neuspjehe globalizacije mogli bismo sažeti na sljedeći način. Bogata manjina svjetskoga stanovništva troši većinu svjetskih resursa. Osnovni egzistencijalni uvjeti u zemljama u razvoju nisu riješeni na adekvatan način. Održavanje diktatura, donedavno kolonijalno upravljanje, nedostupnost lijekova za suzbijanje smrtonosnih bolesti kao i prekomjerno iskorištavanje njihovih resursa, zemlje u razvoju stavlja u nezavidan položaj. Takvo stanje ostavlja neodgovoreno pitanje postoji li veza između terorističkih napada i nabrojanih nepravdi. Michael Moore smatra da postoji, ali također naglašava da je strah od terorizma poprilično napuhan. Primjerice „Amerikanci su (statistički gledano) rijetko na meti terorističkih napada, a kada se i dogode, rijetko su na američkome teritoriju. Čak i tragične 2001. godine izgled da pojedinac pogine od terorističkoga napada (unutar SAD-a) iznosio je 1: 100.000.“³⁷

Terorizam za pozadinu ima političke ciljeve, međutim, uistinu se može ustvrditi da je jednim svojim dijelom uvjetovan i nepravdom. Upravo zbog toga na terorizam možemo gledati u smislu antiglobalizacijskoga djelovanja. Ako je terorizam jedan od vidova antiglobalizacijskoga djelovanja, onda je vrlo vjerojatno da se tu radi o djelovanju koje se protivi onim tekovinama globalizacije obojenim individualizmom, neoliberalizmom, na koncu i širenjem demokracije kao izvoznoga proizvoda često neprilagođenoga sociokulturnim posebnostima pojedinih društava. Razvijene zemlje pod okriljem globalizacije ostvaruju povlastice, vodstvo, korist, nadzor, utjecaj i moć. Te zemlje su potpuno dominantne na svjetskoj razini. Takva dominacija postaje nepodnošljiva zemljama u razvoju, osobito zbog sve većega jaza bogatih i siromašnih koji se stvara na globalnoj razini.

Već je spomenuto da su zemlje u razvoju također žrtve terorizma.³⁸ Analitičku pogrešku koja se odnosi na iskrivljeno mišljenje o Zapadu kao meti svih terorističkih napada i prijatni uvelike potpomažu mediji koji stvaraju „iskrivljenu sliku stvarnosti“.³⁹ Mediji ponekad konstruiraju stvarnost u kojoj je pozitivno sve ono što

³⁷ M. Moore, n. dj., str. 108.

³⁸ O terorističkim napadima s katastrofalnim posljedicama (po ljudske živote – 100 i više poginulih) vidjeti J. F. Gayraud – D. Senat, n. dj., str. 8-10. Najveći broj takvih napada zabilježen je u zemljama koje ne pripadaju ni razvijenim ni zapadnim državama svijeta. I Chomsky konstatira da su glavne žrtve međunarodnoga terorizma u prošlim desetljećima bili Kubanci, stanovnici Srednje Amerike, Libananci, te nastavlja kako se ništa od toga ne računa po samoj definiciji terorizma. Usp. N. Chomsky, n. dj., str. 8.

³⁹ J. F. Gayraud – D. Senat, n. dj., str. 122. Stvarnost je, naprotiv, ovakva: „Bliski istok, zajedno

je povezano sa Zapadom, dok sva zla svijeta dolaze iz onih područja u kojima postoje samo teroristi, diktatori i nafta. Uz pomoć medija diskurs o suvremenome terorizmu postaje globalan.⁴⁰ Uz to su postavljena dvojaka mjerila – mogli bismo reći da postoje različite percepcije zbilje o tome tko jest, a tko nije terorist. Također postoje i određene insinucije da globalizacijski procesi (s demokracijom na čelu) zahtijevaju „globalni rat protiv terorizma“, dok u pozadini zapravo stoji određena ideologija koju autor Manfred Steger naziva globalizmom. Ovdje se pak ideja ekonomske globalizacije jasno povezuje s otvorenim militarističkim, ali i nacionalističkim idejama, ako postavimo Sjedinjene Američke Države u ulogu vođe rata protiv terorizma.⁴¹ Može se pretpostaviti da je i sama koncepcija sintagme „rat protiv terorizma“ zapravo problematična jer se nasilje vraća nasiljem.⁴²

Na temelju do sada rečenoga može se zaključiti da na jednoj općenitoj razini razmatranja postoje dva moguća tipa terorizma. Prvi, svojstven terorističkim skupinama i teroristima općenito (onima koji su kao takvi okarakterizirani) i drugi, svojstven državama, ne samo totalitarnim sustavima. Čini se da ovakva podjela sasvim pristaje uz priču o gusaru i Aleksandru Velikom koja je ukratko prikazana na početku teksta. Terorizam terorističkih skupina jednako kao i državne vojne akcije imaju zajednički cilj: „osloboditi“. ⁴³ Gayraud i Senat smatraju da je u mnogostruko povezanome svijetu u kojem obitavaju mnoge raznovrsne zajednice i gdje postoji mnogo država terorizam postao jedan od oblika (brutalne) borbe protiv „novih kolonizatora“. Ovaj je rad u dosadašnjoj raspravi pokušao objasniti koji su sve mogući uzroci pojave suvremenoga terorizma. Globalizacijski procesi, cjelokupni sociokulturni, ekonomski i politički aspekti globalizacije imaju svoj utjecaj na svaku pojedinu državu. Onako

s područjem Južne Amerike čini područje na kojem se dogodilo 50% svih terorističkih akata u svijetu i na kojem je stradala polovina svih žrtava terorizma“ – navedeni podatci odnose se na razdoblje od 1970. do 2006. godine. Usp. M. Bilandžić, „Terorizam kao (ne)efikasna strategija...“, str. 87.

⁴⁰ Anita Perešin, „Paradigma ‘novog’ terorizma informacijskog doba“, *Politička misao*, 44 (2007.) 2, str. 93-112.

⁴¹ Teroristički napad 11. rujna jednostavno je okarakteriziran kao „napad na samu vrijednosnu srž zapadne civilizacije (...) bio je to zločin protiv demokracije i čovječnosti. Bio je to zločin protiv ljudskog roda.“ K. Kardov – O. Žunec, n. dj., str. 947.

⁴² Primjerice predsjednik Bush označava „rat protiv terorizma“ kao „rat za spašavanje same civilizacije“, što pak dovodi do pretpostavke o ratu dviju civilizacija i samim time dovodi do mogućnosti nastanka ratnoga poprišta neviđenoga do sada, s tim da je najprije upitna i sama podjela na dvije civilizacije.

⁴³ „Sloboda i njezina ostvarenja u slobodnom društvu“ smatrana je ugroženom terorističkim napadom na Ameriku. (Usp. K. Kardov – O. Žunec, n. dj., str. 949.) Međutim, imajmo na umu da ono što u zapadnim demokracijama predstavlja slobodu, u nekome drugom društvu možda ne predstavlja sasvim isto. Uostalom, možda sloboda (kao što je slobodno tržište ili neograničena uporaba prirodnih resursa) suvremenih demokracija ugrožava slobodu nekih drugih dijelova svijeta.

kako prenosi pozitivne tekovine suvremenoga razvoja u znanosti, medicini, tehnologiji, globalizacija sa sobom povlači i svoje negativne konzekvencije. Otpor tim negativnim posljedicama neki autori vide kao antiglobalizacijsko djelovanje, a jedan, premda ekstremni vid toga djelovanja, odnosi se i na terorizam.

4. Teroriziranje teroriziranih

Negativne posljedice širenja globalizacijskih procesa mogu se tumačiti i u obliku terora nad siromašnim stanovništvom zemalja u razvoju. Taj nam argument daje za pravo ustvrditi da je terorizam i jedno i drugo, sigurnosna prijetnja, ali i vid antiglobalizacijskoga djelovanja. Ipak, bitno je istaknuti da razvijene zemlje koje se spominju u ovome tekstu ne možemo kriviti za državni terorizam jer je terorizam (po općoj definiciji) namjerni napad na nedužne. Ali, to ne znači da se takvim državama ništa ne može prigovoriti jer od samoga početka „rata protiv terorizma“ promatrači su upozoravali na zabrinjavajuće razmjere „popratne štete“.⁴⁴

Cjelokupna odbojnost prema terorizmu proistječe ponajprije iz vrijednosti koju pripisujemo ljudskom životu i tjelesnom integritetu. Nedužni imaju pravo da ne budu ubijeni ili osakaćeni, dodat ćemo i izrabljivani, obespravljeni, ugnjetavani. Pravo na ljudski život i tjelesni integritet pogaženo je na najgrublji način u trenutku kada terorist namjerno ubija ili sakati nedužne da bi postigao svoj cilj. Ali, ovo je pravo povrijeđeno na moralno neprihvatljiv način i onda kada smrt ili sakaćenje nedužnih nisu prouzročeni kao sredstvo, nego kao predviđena popratna posljedica. U tome slučaju na djelu nije terorizam i postupci onih koji su oduzeli (nedužne) živote zavrjeđuju manje oštru osudu negoli postupci terorista. Ipak, razlika u stupnju osude nije velika. „Ako je to točno, možemo zaključiti da se terorizam ne smije suzbijati terorizmom. Niti se pak smije suzbijati s pomoću strategije koja nije istovjetna s terorizmom, ali zavrjeđuje osudu na temelju istih moralnih načela i vrijednosti koje nam daju najjače razloge za osudu terorizma.“⁴⁵

Zajednica kakvu zapadna civilizacija stoljećima gradi je ona koja se izričito zalaže za ljudska prava i slobode. Međutim ponekad se čini da pojedina ljudska prava, kao što je pravo na život, ne pripadaju jednako svima. „Postoje određena građanska prava i slobode koje, čak i u situacijama izvanrednog stanja ne mogu biti ograničene ili suspendirane, to su: pravo na život, zabrana mučenja, grubog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, pravna određenost kažnjivih djela i kazni te sloboda misli,

⁴⁴ I. Primorac, n. dj., str. 71. „Popratna šteta“ (eng. *collateral damage*), predstavlja civilne žrtve rata, koje su predviđene ali nenamjeravane, još ih se naziva „prelijevanjem“.

⁴⁵ Isto, str. 72.

svijesti i vjeroispovijesti. Isto tako predviđena ograničenja ne smiju imati za posljedicu nejednakost osoba s obzirom na rasu, boju kože, spol, jezik, vjeru, nacionalno i socijalno podrijetlo.⁴⁶ Pitanje je vrijede li ova prava samo za one koje se smatra građanima razvijenih zemalja ili vrijede za sve ljude na Zemlji. Kada se na terorizam odgovara vojnim akcijama u kojima ginu nedužni civili, nije li to teroriziranje teroriziranih? Ljudska su prava univerzalna za sve. Njihova potpuna primjena osigurala bi poboljšanje životnih uvjeta stanovništvu zemalja u razvoju. To bi mogao biti početni korak u suzbijanju terorizma. Navedeno najprije podrazumijeva protuterorističko djelovanje, a ne borbu.

Umjesto zaključka – protuterorističko (preventivno) djelovanje

Neki autori smatraju da je lijek za međunarodni terorizam (ili bar znatan njegov dio) zapravo izvanredno jednostavan – „prestanite sudjelovati u terorizmu“⁴⁷. Vrlo slično zaključuje i Michael Moore, koji je jedno poglavlje svoje knjige nazvao „Kako zaustaviti terorizam? Prestanimo biti teroristi“.⁴⁸

Međutim većina zemalja shvaća terorizam kao prijetnju kojoj se treba oštro suprotstaviti, snage sigurnosti u tome slučaju predstavljaju snažan oslonac. Pitanje koje još uvijek nema odgovor je ono „može li demokratsko društvo potisnuti terorizam, a da se ne odrekne vrijednosti na kojima je izgrađeno i na kojima ono počiva“?⁴⁹ Primjereno bi bilo da države poduzimaju akcije koje su proporcionalne opasnosti koja se želi spriječiti. Ipak, u stvarnosti smo svjedoci poduzimanja identičnih akcija od država onima koje su poduzeli teroristi, a ima i onih koje su bile i intenzivnije od terorističkih. Zbog toga se u razvijenim zemljama dogodio fenomen tzv. *paradoksa terorizma*.⁵⁰ Naime sredstva obrane razvijenih zemalja postala su napadačko oružje terorista. To se najjasnije vidi u eroziji ljudskih prava. Dolazi do ograničavanja prava i sloboda, što se objašnjava standardnim mjerama za situaciju nacionalne ugroze. Provode se neki elementi zaštite preuzeti iz koncepta policijske države, i sve to u ime obećanja osobne sigurnosti. Upravo je to najveći poraz slobode i demokracije općenito. Ovdje pak upitan postaje i koncept *kozmpolita* ili građana svijeta. Možda je ovaj ideal zapravo prvi žrtvovan. „Posve je raščaran dominantni okvir unutar kojeg

⁴⁶ K. Kardov – O. Žunec, n. dj., str. 953.

⁴⁷ N. Chomsky, n. dj., str. 161.

⁴⁸ N. Moore, n. dj., str. 131.

⁴⁹ M. Bilandžić, *Sjeme zla...*, str. 179.

⁵⁰ Isto.

promatramo svijet (...) sama pojava čovjeka bez države, nevezanog za nacionalni teritorij – koji, dakle, ne pripada ni onamo ni ovamo – dovodi u pitanje međunarodni poredak. Pri pokušaju da se takva čovjeka lokalizira i time mu se pridoda jasno mjesto proizveden je logor izdvojen iz pravnog poretka, odnosno ne-mjesto kojega je relacija s pravilima poretka takva da se ona na njega ne primjenjuju.⁵¹

Ostvarenje terorističkih prijetnji u vidu terorističkih napada na vidjelo je iznijelo svu krhkost predodžbe o zajamčenim ljudskim pravima. Odgovori na terorističke napade u vidu „rata protiv terorizma“ od razvijenih zemalja također su pridonijeli slabljenju ljudskih prava diljem svijeta. Ponovno je stvoren logor koji simbolizirajući „povratak u natrag“ otkriva surovu stvarnost „čovjeka ogoljenog od svih kvaliteta, koji zapravo nije nositelj nikakvih prava“⁵². Da bi se svijet mogao osloboditi sigurnosnih prijetnji, ali i antiglobalizacijskih djelovanja među koje spada i terorizam, potrebno je najprije otkloniti uzroke koji su do njih doveli, ujedno oblikujući globalizacijske procese koji će biti jednako pravedni za sve.

MODERN TERRORISM – GLOBAL SECURITY THREATS AND/OR A FORM OF ANTI-GLOBALIZATION ACTION

Abstract

Terrorism is one from the overall spectrum of global security threats. In this multiply connected modern world, terrorism has become one of the forms of struggle against the new colonizers, i.e. the negative consequences of globalization processes. The paper argues that it is wrong to consider only western democratic and developed countries as vulnerable to terrorist attacks, it is developing countries where terrorist attacks actually leave the long-term consequences. To eradicate terrorism means to remove its causes, the importance of which is discussed in this paper with an emphasis on the basic human rights of every individual.

⁵¹ K. Kardov – O. Žunec, n. dj., str. 962. Primjer takva „ne-mjesta“, logora, jest Guantanamo, zatočenički logor u istoimenoj američkoj vojnoj bazi na Kubi, logor u kojem zakoni SAD-a ne vrijede, jer, kako se službeno pravdaju, logor se ne nalazi na američkome teritoriju. Zatočenici u ovome logoru izvan su svakoga redovitog pravosudnog sustava. Usp. K. Kardov – O. Žunec, n. dj., str. 956.

⁵² Isto, str. 961.

Terrorism is a result of political and social crisis, as well as an expression of dissatisfaction with the political, social, economic, religious and other trends. As a global phenomenon, it can be considered as one of side effects of globalization, the other side of the coin of globalization processes, in other words, a negative consequence of the spread of economic and political achievements of the developed West. Therefore, this phenomenon is both a global security threat, and a form of the anti-globalization action. The paper's main goal is to explain, on a theoretical level, the modern concept of terrorism and its causes with a critical view of globalization processes.

Key words: anti-globalization action, globalization processes, security threat, terrorism